

виконується у конкретній соціально-економічній ситуації» (Л. І. Божович, Е. Ф. Зеєр, Е. А. Клімов, С. П. Крягжде, В. Д. Шадріков).

Виділення акмеологічного й андрогінного підходів у психології змістило акценти у розумінні психологами професійного самовизначення, яке почало розглядатись як невід'ємна, не обмежена часовими межами сутнісна характеристика і механізм професійного становлення особистості, формування суб'єкта професійної діяльності (В. В. Рибалка).

Розвиток категорій суб'єктності і життєтворчості в психології (В. М. Доній, І. Г. Єрмаков, В. М. Ямницький та ін.) дозволив зрозуміти професійне самовизначення не тільки як процес вибору професії або альтернативних сценаріїв професійного життя, але й також як форму суб'єктної реалізації, самоздійснення, життєтворчості особистості.

Аналіз сучасних наукових досліджень показує, що поняття професійного самовизначення у сучасних психологічних дослідженнях розкривається в термінах суб'єктного, діяльнісно-особистісного, акмеологічного, задачного та ін. підходів, що зумовлює як особливості розуміння змісту самого поняття професійного самовизначення, так і структурних компонентів означеного феномену. Залежно від теоретико-методологічних засад, а також особливостей конкретної професійної галузі, її вимог щодо особистості професіонала, як детермінанти професійного самовизначення майбутніх фахівців визначають: особливості мотивації і певних особистісних диспозицій (локусу контролю, емоційної врівноваженості, комунікативності тощо), аспекти самосвідомості (самооцінювання, цілеутворення, саморегуляції, самоуправління і самореалізації), ціннісно-сміслові особливості особистості, смисложиттєві орієнтації, обізнаність щодо особливостей професійної діяльності і наявність досвіду її реалізації, творчий, продуктивний характер інтерпретації професійних задач, здатність до рефлексії та ін. (О. А. Кожурова, Ю. А. Миронова, І. В. Митюкова, Л. Н. Плоткіна та ін.).

М. І. Ситковська

ОСОБИСТІТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ОСНОВА ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Успіхи у навчанні та вихованні студентської молоді зумовлені багатьма факторами, кожен з яких є досить вагомим. Зупинимось на особі викладача, який бере на себе роль вчителя, вихователя та наставника. Особистість викладача – це досить складне поєднання професійних, ділових, моральних та характерологічних якостей, ціннісних орієнтацій, емоційних та психічних станів. Ця система якостей і виступає тим важливим суб'єктивним фактором, який визначає ефективність всієї навчально-виховної роботи у виші. Вона виявляється у повсякденній взаємодії, співробітництві, спілкуванні викладача зі студентами, в

організації різноманітних видів аудиторної та позааудиторної діяльності. Результати опитувань та багаторічних спостережень переконливо свідчать про те, що головними факторами впливу особистості викладача на особистість студента є такі: ставлення до викладача як до професіонала, до спеціаліста та як до людини; ставлення до певного предмета та настроєність на ту сферу діяльності, яку пов'язано з даним предметом. Дуже важливу роль у формуванні ставлення студентів до викладача та до його навчальної дисципліни відіграють не тільки компетентність, професіоналізм та майстерність, але й суб'єктивне ставлення самого викладача до навчально-виховної діяльності, до її об'єктів, засобів та результатів. Ці обставини пояснюються тим, що під час спілкування зі студентом виникають та встановлюються особливі психологічні зв'язки, від характеру яких залежить насамперед або виникнення довіри, взаєморозуміння, співробітництва, або неприйняття та відторгнення викладача та його предмета. Звичайно, навчальний процес – це перш за все обмін науковою інформацією, ділова взаємодія викладача з аудиторією, але зацікавлення предметом починається з особи викладача. Його голос, хода, одяг, манери, міміка та пантоміміка мають велике значення для розвитку культури спілкування та встановлення довіри до викладача.

Відповідаючи на запитання, яким має бути викладач вищі, студенти насамперед зауважують таке: добре володіти своїм предметом, вміти дохідливо пояснювати; бути спокійним та врівноваженим; вміти привертати увагу до своїх слів; мати враховувати психологічні, соціокультурні особливості аудиторії. Його мова повинна бути яскравою, барвистою, живою, а сам він повинен мати дар вмовляти, вести за собою. Прояв усіх цих якостей стимулює працездатність слухачів, духовно збагачує їх.

Повноцінна педагогічна праця – це важка рольова діяльність з чітким розподілом обов'язків та функцій, в якій обов'язково враховуються особистісні якості та властивості усіх її учасників. І все ж таки провідна роль у цьому процесі відводиться викладачеві. Формуючи конкурентоспроможну особу, викладач повинен сам, як провідний суб'єкт освітнього процесу, відповідати його гуманістичним напрямкам. Його особистість – це запорука ефективної роботи вищої школи.